

خوڼدنه ویک به مـژووی خسا ندن؛ لـ کوشتنی جـستـو و به کوشتنی کـسایـتی. نووسینی: هـمن عـلی

لـ مـژووی امیاری مرځایـتـدا، بـتـایـبـتی لـ ژهـتـاتی ناوـاست، جـستـی مرځ تـنیا پـدراوـکی زیندـی نـبوو به مانـو. بـکو زـرجار کراوـتـ “گـپانی سـپاندنی هـزی امیاری” و ئامرازک به بهـرهـمـنـانی ترس. شانبـشانی سزای لـسـدارـدان، پـنـاـبردن به “شـواندنی جـستـ” لـ باوترین چـکـکـانی دـستی فـرمانـوا وـهاکان بوون به بهـگـیاندنی پیلانی تـقاندن؛ وک چاودـرهـنان، بـینی زمان و خـسـاندن (لـ پیاوـتی خستن). ئامانج لـم سزایانـ تـنیا ئازاردانی جـستـی نـبوو. بـکو مـبـست لـی کوشتنی “کـسایـتی و وایـتی” سـتـمـلـکـراوـکـ بوو. بـم کار و یستراو کـسی سزادراو به هـمیشـ وک مرځـکی پـراوـزخراو و بـتوانا لـ ناو کـمـگـدا بـمـنـتـو.

مـژوویـکی خوڼناوی: لـ ساسانیـکانـو تا سـفـوی و قاجارـکان سزای خـسـاندن و کوـرکردن گ و یشـیـکی قووی لـ مـژووی شاهـنشایـکانی (ئیمپراتـریـتـکانی) ناوچـکـدا هـی. لـ سـردـمی ساسانی و بیزنـتیـکانـدا، باوـکی امیاری هـبوو کـ دـیگوت “دـبـت فـرمانـوا لـ ووی جـستـیـو بـکـموکوـی بـت”. هـر بـی، کاتـک شازادـیک دـبوو جـی مـترسی به سـر تـختی پادشایـتی، لـبری کوشتن، چاویان دـردـهـنا یان دـیانـسـاند. ئـم نـریتـ لـ سـدـکانی ناوـاـستـدا گـیشتـ قـنـاـغـکی بـرنامـبـدا ژراوتر:

سـفـویـکان: وک لـ سـرچاو مـژوویـکانی وک (تاریخ عالم آرای عباسی) دا هاتوو، شا عـباسی سـفـوی بـهـی گومانی زـر و ترسی لـدـستـدانی تـختـکـی، نـک تـنیا دزبـرـکانی، بـکو کوـکانی خـیشی کوـر کرد. هـندکـیشانی خـسـاند، تاوـکو دـنیا بـت لـوی ناتوانن جـگـی بـگرنـو.

قاجارـکان: چیرـکی ئاغا محـمـد خانی قاجار، کـ لـ پـتووکـکانی مـژووی نووی ئـرانـدا بـوردی باسکراو، نموونـیـکی زـق. کاتـک

مندای بوو، لایان پادشای کی ئی فشاریی و سزای خساندنې بښردا سږپنراو. دواتر کک ئم کس حوکمی گرت دښت، وک ی کک ل دندترین فرمانواکان دکرکوت و تښی ئو شواندنې جښتی ل هزاران کس کردو.

پلهاویشتنی هزی تښاندن ب ناو میرنشین کوردیی کان

ئم دابونږیت یمیاریی شاهنشایی کان تښا ل ناو سنووری خیاندا قیس نما. بکو بهی نزیکی شوښنگی (جوگرافی) و بریککوتنی یمیاریی و، استوخ دزی کرد ناو فرهنگی فرمانواپی میرنشین کوردیی کانی وک (بابان، ساران، بتان و ئردان).

وک ل پتووکي (شرفنام) ی شرفخانی بښلیسی و سږچاو کانی تری مژووی کوردیدا هاتوو، زرجار برا و نامزاکان ل پناو گښتن ب "تختی میرای تی" دکرکوتنډ مللانی کی خوښاوی. برا براوکان ب ئوی ل ووی کک مای تی و خیان ل تاوانی "براکوژی" بپارزن، سزای کوکرکدن یان خساندنې ب سږ کابږ دکرکوتنډا کانیاندا دسپاند. ئم کارش مسگریی ئوی دکرکوت کک سی سزادراو ب همیش وای تی سږکردای تیگردنی هزکان لښت بدات. ب شوی، کلتووری سزادانی جښتی ل ناو قوار خک و میرنشین کاندای داکوتا. ئم ش دواتر زمینې خش کرد ب گواستندوی همان ئو هزر ب ناو دزگا پارزریی (نمنی) نوپی کان.

بښام زراو ییگردنی نازاردان ل سږردمی ب عسدا

هږچښند چاو واندکرا ب هاتنی سږدی بیستم و سږرهښدانی چمکی دوی تی هاوچرخ ئم جږ سزایان کتایان ب، بام ل عراقدا گښانکاری کک تښا ل شوازی جښکږدن کدا بوو. سزادان ل گښپان کراوکان و گوازیای و ب ژوور تاریک کانی زیندان. دزگا ه واکریی کانی ژمی ب عس ئم دابونږیت یان برد قنای کی م ترسیدارترو. ئوان ئم تاوان یان کرد "دام زراو ی کی دوی تی" ب پیادکردنی پیلانی تښاندن. ل زیندان کانی وک (نمن سوورک) ی سلمانی، خساندن و شواندنې جښت وک نامرازک ب تکشکاندنې دروونی ستمل کراوان ب کرد هږا، تاو کو ترس و سامی گشتی ل ناو کک مگدا ب او بکنو.

ئوروپای مدرن و خساندنې زږمل (Forced Sterilization)، دښکاریگردنی بای لجی (Biological Manipulation) ل ژر پږدی

«پاکتاوی کټمپلایټی Social Cleansing» دا

تټوانین به ځساندن واک چې کټکی هټزی امیاری، تټنیا له مټووی
ژهټات یان له چوارچټووی سزای امیاری و تټسټندنو دا قټیس
نه بوو. بهټکو له سټدی ابردودا (سټدی بیستټم)، له ټوروپاش
به شټوازکی ټکخراو ټیټو کراو. ټم ټسټیټ له ټر ټردی
یاسا و زانستی “باشترکردنی نه ژاد” دا جټبټجټ دټکرا.

له چې نډین وټاتی ټوروپیدا، ځساندن زټرټمل واک ټامرازک به
ټگریکټردن له وټچټخستندووی ټو کټسانټ به کارهټنرا کټ
فرمانټوایی یان کټمټگټ به “نه خوازاو” یان “بارگرانی”
دټزانین. ټمټش به تایبټتی ټم دوو چینټی دټگرتټو:

خاون ټداویستیټ تایبټتټکان و کټمټندامانی ژیری (People with
special needs and intellectual disabilities):

ټو کټسانټی کټ کټشټی گټشټی ژیری یان دټروونیان هټبوو، به
پاساوی پاراستنی تټندروستی گشتی نه وټکانی داهاتوو، به زټر
دټخټسټنډران.

هټژاران و ټراوټزخراوان (The poor and marginalized):

له هټنډک وټاتدا، هټژاری سټخت و ټگټی نزم واک کټشټیټکی
به ماوټی سټیر دټکرا. به ټیټ به زټر ټگری له وټچټخستندو یان دټکرا
به ټووی نه بنټ بارگرانی به سټر شانی حکومټتټو.

دټسیټی دټمټټش: ټایا مټووی خټی دوو بارټ دټکاتټو؟

سټرټای جاټنامټکانی مافی مرټف له سټدی بیست و یټکدا، دټسیټی
(دټمټټش) سټلمانټی کټ پاشماووی هټزی سزادانی سټدټکانی ناوټټاست
هټشتا بنټ به نه کراو. ټم ووداو هټوچټرخټ دټرخټری تټنگټیټکی
ټوشتی و یاسایټ؛ چونکټ ځساندنی مرټفټک له ټم سټردټمټدا نیشانه
هټز نیټ، بهټکو ټنا بردنټ به چې کی فرمانټووا شکستخواردووټکانی
ابر دوو. لهټر دا پرسیارټ بنټټتیټکټ ټوویټ: ټگټر هټزکی
حوکمټان هټشتا جټستټی مرټف بکاتټ ټامرازی تټقاندن، ټایا بهټاستی
له سټدټکانی ناوټټاست تټټټیو؟